

פרשת נח – מעלת "האנוכיות"....

התורה משבחת את נח

1. בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק ט

אֵלֶּה תּוֹלְדֵי נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֵרֹתָיו אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ
נֹחַ:
רש"י

בדורותיו - יש מרביתו **דורשים אותו לשבח**, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש **שדורשים אותו לגנאי**, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום:

2. בראשית (פרשת בראשית) פרק ה פסוק כח - כט

(כח) וַיְחִי לְמֶךְ שָׁתִים וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וַמָּאֵת שָׁנָה וַיֻּלְּד בֶּן: (כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדֵינוּ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרָה ה':
רשב"ם

ואם תאמר כיון שאמר נביא גדול היה עבר שקרא לבנו פלג, למה אין אומר נביא גדול היה למך שקרא לבנו נח, ותיירץ רשב"ם שזה היה ראשון לנולדים אחר מיתת אדם ולכך קראו נח שאמר יהי רצון שיתקן זה עיוותו של זה ולשון תפלה הוא ינחמנו ינח ממנו כלומר שיעשה לנו הנחה וקורת רוח...

3. כלי יקר בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק ט

איש צדיק תמים היה בדורותיו. לפי שדור המבול השחיתו התעיבו בשלושה מיני השחתות שנזכרו בפרשה והם עבודה זרה וגילוי עריות וגזל על כן הקדים לומר שנח היה גדור בשלושתם, כי איש צדיק, היינו **שלא היה גוזל משל אחרים**. תמים היה בדורותיו, היינו שהיה **גדור מעריות** כי נולד מהול והיה תמים. את האלקים התהלך נח, **לא פנה אל אלהים אחרים** אבל דור המבול פרצו גדר שלושות:

חז"ל מבקרים את נח

4. זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת נח דף לח עמוד ב

ת"ר מה השיב הקדוש ברוך הוא לנח כשיצא מן התיבה וראה כל העולם חרב והתחיל לבכות עליו ואמר רבש"ע נקראת רחום היה לך לרחם על בריותיך השיבו הקדוש ברוך הוא רועה שוטה, עכשיו אתה אומר לי כך ולא בזמן שאמרתי לך בלשון רכה, דכתיב: "עשה לך תיבת עצי גופר כו'", "ואני הנני מביא את המבול וכו' לשחת כל בשר וכו'", "ויאמר ה' לנח כו' כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה". כל זה התעכבתי עמך ואמרתי לך כדי שתבקש רחמים על העולם. ומששמעת שתינצל אתה בתיבה לא עלה בלבך חורבן העולם, ועשית תשובה וניצלת. ועכשיו שחרב העולם פתחת פיך לומר לפני בקשות ותחנונים! כיון שראה נח כך, הקריב עולות וקרבנות, דכתיב: "ויקח מכל הבהמה הטהורה ומכל העוף הטהור ויעל עולות במזבח

5. זוהר חדש כרך א (תורה) פרשת נח דף לט עמוד א

א"ר יוחנן בא וראה מה בין הצדיקים שהיו לישראל אח"כ ובין נח. נח לא הגין על דורו ולא התפלל עליו כאברהם דכיון דאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה מיד ויגש אברהם ויאמר. והרבה דברים כנגד הקדוש ברוך הוא (חד) [עד] ששאל שאם ימצא שם עשרה צדיקים שיכפר לכל הדור בשבילם וחשב אברהם שהיו י' בעיר עם לוט ואשתו ובניו ובנותיו וחתניו ולכן לא התפלל יותר. בא משה והגין על כל הדור כיון שאמר הקדוש ברוך הוא למשה ישראל חטאו סרו מהר מן הדרך מה כתיב ביה ויחל משה. מהו ויחל מלמד שהתפלל עד שאחזתו חלחלה

קושיות על ההשוואה לאברהם ומשה

6. בראשית (פרשת וירא) פרק יח פסוק לב - לג

(לב) וַיֹּאמֶר אֵל נָא יְיָ לֹאֲדָנִי וְאֲדַבְּרָה אִךְ הַפֶּעַם אֲוִלִי יִמְצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחִית בְּעֶבְרָה הָעֲשָׂרָה: (לג) וַיֵּלֶךְ ה' כְּאִשֶּׁר כָּלָה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:
רש"י

על פחות לא בקש. אמר דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם, ועל תשעה על ידי צירוף כבר בקש ולא מצא:

7. בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק יג

(יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים לְנֹחַ קָץ כָּל בָּשָׂר בָּא לִפְנֵי כִי מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מִשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ:

8. בראשית (פרשת וירא) פרק יח פסוק כ

(כ) וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקֵת סָדָם וְעִמְרָה כִּי רָבָה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֹדָה מְאֹד:

9. שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק ט - י

(ט) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רְאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עִם קִשָּׁה עֹרֵף הוּא: (י) וְעַתָּה הִנֵּיחָה לִי יְיָ אֲפִי בָהֶם וְאֶכְלֶם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל:
רש"י

(י) הניחה לי - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, **אלא כאן פתח לו פתח** והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם:

10. שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק יא - יג

(יא) וַיִּחַל מֹשֶׁה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקָיו וַיֹּאמֶר לְמַה ה' יַחְרָה אִפְךָ בְּעַמִּי אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכֹחַ גָּדוֹל וּבְיָד חֲזָקָה: (יב) לְמַה יֹּאמְרוּ מִצְרַיִם לֵאמֹר בְּרָעָה הוֹצֵאתָם לְהָרְגָם אֹתָם בְּהָרִים וּלְכַלֵּתָם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה שׁוֹב מִחֲרוֹן אִפְךָ וְהִנֵּחָם עַל הָרָעָה לְעַמֶּךָ: (יג) זָכַר לֹאֲבָרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בְּךָ וּתְדַבֵּר אֱלֹהִים אֲרָבָה אֶת זֶרְעֶכֶם כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֶתֶּן לְזֶרְעֶכֶם וְנִחְלוּ לְעֹלָם:

עיקר צדקותו של נח – וילד נח שלושה בנים....

11. בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק ט - י

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֵי נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֵרֹתָיו אֶת הָאֱלֹקִים הִתְהַלֵּךְ נֹחַ: (י) וַיֻּלְּד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָּנִים אֶת שָׁם אֶת חָם וְאֶת יֶפֶת:

12. רמב"ן בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק ט

ואף על פי שכבר אמר למעלה (ה לב) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת, חזר להזכיר פעם אחרת להגיד כי לא היה ככל אבותיו שיולידו בנות ובנים. וזה טעם "שלושה בנים", כי יזכיר מספרם לאמר כי אלה שלושה לבדם היו תולדותיו, ונצלו בזכותו, ומאלה נפצה כל הארץ:

13. אור החיים בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק י

ומצאתי במדרש שאמר (ילקוט בראשית מ"ג) וזה לשונם הסתכל נח שהם מכעיסים להקב"ה אמר מה לי להשתדל בפריה ורביה עד ת"ק שנה אמר ימות האיש בלא בנים וה' אמר פרו ורבו מיד נזקק לפריה ורביה, הרי כי הולידם לצד קיום המין לבד.

14. רד"ק בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק י

(י) ויולד נח - וכבר הזכיר בניו שהוליד למעלה, אלא זכרם הנה אחר שאמר התהלך נח להורות, כי כמו שהתעסק בעבודת הא-ל כן למד והרגיל את בניו שהוליד לסור מדרכי הרשעים ולעבוד את ה' ולדבקה בו, שאם לא היו כן לא היו נצולים מן המבול,

24. שו"ת משפט כהן (ענייני ארץ ישראל) סימן קמג

ולענין הצלת כלל ישראל כבר כתבתי לעיל, דלע"ד מטעם הוראת שעה ולמיגדר מילתא נגע בה, אלא שהוא דבר פשוט כ"כ שא"צ ב"ד ע"ז. וממלחמת מצוה לע"ד אין ללמוד כלל, דע"כ עניני הכלל דמלחמות יוצאים הם מכלל זה דוח' בהם, שהרי גם מלחמת רשות מותרת היא, ואיך מצינו היתר להכניס נפשות רבות בסכנה בשביל הרווחה, אלא דמלחמה והלכות צבור שאני. ואולי הוא מכלל משפטי המלוכה, שהיו ודאי רבים ונמסרים באומה.

25. שְׁעָרֵי יִשְׂרָאֵל הַקְּדָמָה

אמנם אם יאמר האדם להכניע את טבעו להגיע למדה יתירה עד שלא יהיה בנפשו שום מחשבה ושאיפה להיטיב לעצמו, וכל שאיפותיו יהיו רק להיטיב לאחרים, ובאופן כזה תהיה שאיפתו להגיע לקדושת הבורא יתברך, שרצונו יתברך בכל הבריאה והנהגת העולם רק להיטיב לנבראים ולא לעצמו יתברך כלל וכלל, שבהשקפה ראשונה היה אפשר לומר שאם יגיע אדם למדרגה זו יגיע לתכלית השלימות אבל מה שרוצה מאתנו אינו באופן זה, שהרי הורה לנו רבי עקיבא חי"ך קודמים, וגם רמזו לנו לפרש את המקרא "ואהבת לרעך כמוך" בדרך שלילי מאי דעלך סני, לחברך לא תעביד, אבל בדרך חיובי ראוי לאדם להקדים את טובת עצמו. ועוד יש מקום שביסוד בריאת אדם נטע הבורא יתברך בו תשוקות ואהבת עצמו במדה גדולה מאד, שהרי אמרו חכמי האמת במטרת כל העבודה בזה"ל: רצה האין סוף ברוך הוא להיות מטיב הטבה שלימה שלא יהיה אפילו בושת למקבלים, עכ"ל קל"ח פתחי חכמה פ"ד, וענין זה מבהיל שעד היכן מגיע כח אהבת עצמו שרוצה אדם בקב שלו יותר מקבין שיתן לו אף מיד הקדוש ברוך הוא אם יהיה מתנת חנם, מזה מובן שמדת אהבת עצמו היא רצויה בעיני הקדוש ברוך הוא רק צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה.

26. שְׁעָרֵי יִשְׂרָאֵל הַקְדָּמָה

האיש הגס והשפל כל "אני" שלו מצומצם רק בחמרו וגופו, למעלה ממנו מי שמרגיש ש"אני" שלו הוא מורכב מגוף ונפש, ולמעלה מזה מי שמכניס לה"אני" שלו בני ביתו ומשפחתו, והאיש ההולך על פי דרכי התורה, ה"אני" שלו כולל את כל עם ישראל, שבאמת כל איש ישראל הוא רק כאבר מגוף האומה הישראלית. ועוד יש בזה מעלות של איש השלם ראוי להשריש בנפשו להרגיש שכל העולמות כולם הוא ה"אני" שלו, והוא בעצמו רק כאבר קטן בתוך הבריאה כולה, ואז גם רגש אהבת עצמו עוזר לו לאהוב את כל עם ישראל, ואת כל הבריאה כולה. ולדעתי מרומז ענין זה במאמרו של הלל ע"ה שהיה אומר אם אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, היינו שראוי לכל אדם להתאמץ לדאוג תמיד בעד עצמו, אבל עם זה יתאמץ להבין שאני לעצמי מה אני.

חם - סכנת האנוכיות

27. בראשית (פרשת וירא) פרק כא פסוק ט - יא

(ט) וַתֹּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק: (י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גֵּרֶשׁ הָאֵמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירָשׁ בֶּן הָאֵמָה הַזֹּאת עִם בְּנֵי עַם יִצְחָק: (יא) וַיַּרְעַה הַדְּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אֹדֶת בְּנָהּ: (יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם אַל יַרְעַח בְּעֵינֶיךָ עַל הַנְּעָר וְעַל אֲמֹתָהּ כָּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׂמָעָה בְּקוֹלָהּ כִּי בִי צִחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע:

(ט) מצחק - לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות לב ו) ויקומו לצחק. דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא (להלן לט ז) לצחק ב'. דבר אחר לשון רציחה כמו (ש"ב ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'.

15. חזקוני בראשית (פרשת נח) פרק ו פסוק י

(י) ויולד נח שלשה בנים שביל שבא להזכיר נח שהיה צדיק בדורותיו חזר והזכיר בניו אחריו שמהם עמד העולם.

16. בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק יח - יט

(יח) וַיְהִי בְּנֵי נֹחַ הַיִּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וָחָם וְיֶפֶת וְחָם הוּא אָבִי כְנָעַן:
(יט) שְׁלֹשָׁה אֱלֹהֵי בְנֵי נֹחַ וּמֵאֵלָה נִפְצָה כָּל הָאָרֶץ:

17. ספורנו בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק יט - כ

(יט) שלשה אלה בני נח. ועם היות בתוכם הרשע, הנה בעבור היותם
 "בני נח" ברך האל-יתברך את כלם, באמרו "פרו ורבו ומלאו את
 הארץ" (לעיל ט, א), ולכן "מאלה נפצה כל הארץ":

18. העמק דבר בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק יט

(יט) ומאלה נפצה כל הארץ. מלאה כל הארץ מיבעי, אלא בא ללמדנו
אשר משלשה אלה נתחלקה כל הארץ, שבאמת בכל הארץ אף על
גב שבזה המקום עיקר הישוב מבני שם, ובה המקום מבני יפת,
ובזה המקום מבני חם, מ"מ רצון הקדוש ברוך הוא היה שהעולם
יתנהג ע"פ שלשה אופני בני אדם, היינו אנשים פשוטים עובדי אדמה
ואין להם הרגשה דקה, ואנשים אפרתים מרגישים בשכל אנושי
הרבה, ואנשים אלקיים דבקים בה' והמה מרכבה לשכינה לפי ערך
האדם והמקום. על כן מכל שלשה אלו נתחלקה כל הארץ

חייר קודמים לחיי חברך

19. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף סב עמוד א

שנים שהיו מהלכין בדרך, וביד אחד מהן ק'תון של מים, אם שותין שניהם - מתים, ואם שותה אחד מהן - מגיע לישוב. דרש בן פטורא: מוטב שישתו שניהם וימותו, ואל יראה אחד מהם במיתתו של חברו. עד שבא רבי עקיבא ולימד: וחי אחיר עמך - חייך קודמים לחי' חבריך.

20. תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כ עמוד א

דתיני: כי טוב לו עמך - עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו

21. תוספות מסכת קידושין דף כ עמוד א

כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו - וקשה מאי אדון די לו להיות כאדון ויש לומר כדאיתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחת אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים כי טוב לו עמך ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסר לעבדו זו מדת סדום נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו.

22. בית יוסף חושן משפט סימן תכו

וכתבו הגהות מיימוניות (דפ' קושטא) עבר על לא תעמוד וכו' בירושלמי מסיק אפילו להכניס עצמו בספק סכנה חייב ע"כ ונראה שהטעם מפני שהלה ודאי והוא ספק; וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא

23. סמ"ע סימן תכו ס"ק ב

ובהגהות מיימוניות כתבו דבירושלמי מסיק דצריך אפילו להכניס עצמו בספק סכנה עבור זה, והביאו הב"י, וכתב ז"ל, ונראה שהטעם הוא מפני שהלה ודאי והוא ספק, עכ"ל. גם זה השמיטו המחבר ומורם ז"ל, ובזה י"ל כיון שהפוסקים הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור לא הביאו בפסקיהן, משו"ה השמיטוהו גם כן:

סיכום:

יש המכנים את נח צדיק בפרווה לעומת אברהם אבינו שהיה צדיק אש. כשקר בחוץ יש שתי דרכים להתחמם או על ידי מעיל פרווה או על ידי הדלקת אש. הרווח בהדלקת אש שגם הסביבה נהנית... מתוך העיון במקורות אנו למדים שנח דאג למעגלים הפנימיים ולא למעגלים החיצוניים מתוך אחריות למעגל הפנימיים ומחשש שדאגה למעגלים חיצוניים יפגעו במעגלים הפנימיים. חובתנו לדעת מהם מעגלי החובה ומהם מעגלי הרשות. מתוך הכרה זו נוכל למצוא את האיזון הנכון בין העשייה שמתרכזת במעגלים הפנימיים לעשייה שמתרכזת במעגלים החיצוניים

28. בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק כב - כה

(כב) וַיֵּרָא חָם אֲבִי כְנָעַן אֶת עֲרֹת אָבִיו וַיַּגֵּד לְשָׁנִי אֶחָיו בַּחוּץ: (כג) וַיִּקַּח שָׁם וַיָּפֶת אֶת הַשְּׂמֵלָה וַיְשִׁימוּ עַל שָׁכָם וְשִׁינָהּ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵינִי וַיִּכְסּוּ אֶת עֲרֹת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אַחֲרֵינִי וְעֲרֹת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ: (כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: (כה) וַיֹּאמֶר אֲרוּרָה שׁוֹנֵן עֲבָדִים יִהְיֶה לְאַחִיו:

וירא את ערות אביו - יש אומרים סרסו ויש אומרים רבעו:

29. רש"י בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק כה

(כה) ארור כנען - אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני, ארור בנך רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהוטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו, אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירושת העולם ואבינו יש לו שלשה בנים ועודנו מבקש בן רביעי

30. שם משמאל בראשית פרשת חיי שרה שנה תרעח

ולפי"ז יובן הענין שיצא מכלל ארור לכלל ברוך, דהנה חטא חם שנתקלל כנען בשבילו איתא במדרש (פ' ל"ו) אמר להם אדה"ר ב' בנים הי' לו ועמד אחד מהם והרג את חברו [בשביל ירושת העולם, מת"כ] וזה יש לו ג' ומבקש לעשות ד' אמר להון ואגיד להון. הנה מפורש שנתירא שמא יוליד עוד אחד ויגרע חלק ירושתו. הרי שכל חטאו נמשך ממה שהי' להוט לטובת עצמו שיהי' לו חלק ירושה גדול ביותר וזה הביאו לעשות מה שעשה, ומזה נמשכה הקללה. וע"כ אליעזר ששרת אותו צדיק באמונה שלא הי' חושש לטובת עצמו כלל הי' היפוך ממעשה חם, ע"כ נסתלקה ממנו הקללה ויצא מכלל ארור לכלל ברוך:

